

Gatelangs fra øst til vest: En studie av statusforskjeller blant gatenavnene i Oslo

Felicia Wolden Hoel og Silje Haugerud

Takk

Vi ønsker å rette en stor takk til vår fantastiske veileder Tommy Sjøvik for uvurderlig hjelp og veiledning under hele prosessen. Vi vil også takke professorer i historie Jan Eivind Myhre og Knut Kjeldstadli for hjelp og gode råd via mail, og bibliotekar Siri Aronsen og våre foreldre for korrekturlesing. Senioringeniør i Plan- og bygningsetaten, Stig Knutsen, fortjener også en takk for hjelp med å få en fullstendig oversikt over Oslos gatenavn. Til slutt ønsker vi å takke forskerkontakten vår Håvard Aaslund for inspirasjon og mange gode faglige innspill.

Forsidebildet: Roy Olsen, 20. september 2015

Det tillates at dette dokumentet kopieres, distribueres og/eller modifiseres under retningslinjene som beskrevet i *Creative Commons Attribution ShareAlike 3.0*

Innholdsfortegnelse

Forord.....	1
Valg av prosjekt.....	1
Problemstilling	1
Avklaringer og fremgangsmåter	1
Gatenavn med og uten status	2
Gatenavn og status i fem epoker	3
Kvantitativ og kvalitativ metode	3
Tidligere forskning og tilgang på kilder	3
Tiden før øst og vest 1624-1844	5
Arbeiderbyen 1845-1899	7
Oslo under to verdenskriger 1900 – 1945	10
Oslo og drabantbyen 1946-1981	13
Østkant og vestkant – fortsatt i live 1982-2018	16
Oppsummering	18
Kildeliste.....	20
Figurliste	
Figur 1 «Arbeiderbyen 1845 – 1859» Østkanten.....	8
Figur 2 «Oslo under to verdenskriger 1900 – 1945»	11
Figur 3 «Oslo og drabantbyen 1946 – 1981» Østkanten.....	14
Figur 4 «Østkant og vestkant – fortsatt i live 1982 – 2018».....	16
Figur 6 «Oversikt for alle epoker, lav status»	18
Figur 7 «Oversikt for alle epokene, høy status»	19

Forord

Hva heter gaten du bor i? Vet du hva eller hvem den er oppkalt etter? Er det en advokat, en smed, eller kanskje en planet eller en norrøn gud? Hvor mange gatenavn passerer du hver dag? Legger du merke til dem? Tenker du noen gang over hvorfor de heter det de heter?

Oslo har til sammen 2807 gatenavn. 2807 gatenavn som alle forteller en historie. En historie om *det* eller *den* de er oppkalt etter, en historie om hvem som har bestemt hva gatene skal hete, en historie om byen Oslo.

Valg av prosjekt

Høsten 2018 presenterte historielæreren vår Tommy Søvik, en artikkel fra *Dagsavisen* kalt «Klassekamp på gateplan» for historieklassen vår. Denne artikkelen stiller spørsmålet om klassedelingen i Oslo kan gjenspeile seg i «statusinnholdet» på gatenavnene på Østkanten og Vestkanten. Artikkelen var svært kort og ga ikke et utfyllende svar, og dermed hadde vi en oppgave.

Problemstilling

Vi ønsket å undersøke dette grundig. Er det faktisk slik at gatenavnene på Vestkanten har et høyere statusinnhold enn gatenavnene på Østkanten i Oslo? Går det an å finne et mønster i Oslos rundt 1000-årige historie? Er det slik at det finnes flere gatenavn oppkalt etter *noe* eller *noen* som hadde eller har høy status i samfunnet på Vestkanten enn på Østkanten? For å finne ut av dette måtte vi gå gjennom hovedkilden vår, nemlig alle gatenavnene i Oslo, og analysere og sortere disse. Det viste seg tidlig at dette skulle være en større oppgave enn det vi hadde sett for oss.

Avklaringer og fremgangsmåter

For å kunne sortere og lage de forskjellige oversiktene vi hadde behov for, måtte de 2807 gatenavnene markeres med «verdier» i et Excel-ark. Den første verdiinndelingen handlet om øst og vest. Vi bestemte oss for å bruke en tradisjonell deling, som plasserer bydelene St. Hanshaugen, Frogner, Ullern og Vestre- og Nordre Aker på Vestkanten, mens Gamle Oslo, Grünerløkka, Sagene, Bjerke, Grorud, Stovner, Alna, Østensjø og Søndre Nordstrand

blir regnet som Østkant-bydeler.¹ Ved å bruke Oslo kommunes bydelsvelger fikk vi opp hvilken bydel hvert gatenavn tilhører.²

Gatenavn med og uten status

Neste steg var å dele gatenavnene inn i to kategorier, «høy status» og «lav status».

Utgangspunktet for denne delingen har vært å se på den sosiale statusen til *hvem* eller *hva* gatenavnene er blitt oppkalt etter, altså to grupper med gatenavn. For å få dette til har vi gått gjennom alle gatenavnene og sjekket enten i Oslo byleksikon, eller i Plan- og bygningsetatens egne beskrivelser av gatenavnene. For å sikre at dette arbeidet ble så riktig som overhodet mulig, sorterte vi begge alle gatenavnene hver for oss, og gikk deretter gjennom dem sammen. Dette var en langvarig og krevende prosess, men svært viktig for sluttresultatet.

I gruppen med *hvem*-gatenavn er alle gatenavnene oppkalt etter personer gjennom historien, dette er til sammen 858 gatenavn. Man kan jo si at det å få en gate oppkalt etter seg er status i seg selv, men vi er interessert i en persons status da han eller hun fikk gaten oppkalt etter seg. Den franske sosiologen Pierre Bourdieu tildeler individene status etter hvor stor økonomisk, kulturell og sosial kapital de har. Økonomisk kapital handler om høy formue og kanskje i tillegg høy inntekt, mens kulturell kapital handler om hvor mye du behersker de høyere klassenes kulturelle praksis, smak og livsstil, og oppnås gjennom oppvekst og utdanning. Sosial kapital handler om kontakter og nettverk. Hvis du kjenner mange som også tilhører en høy klasse og du har kontakter du kan mobilisere i viktige situasjoner, har du høy sosial kapital.³

Det finnes 1808 gater i gruppen av *hva*-gatenavn. Dette er alle gatenavn som ikke har personnavn, men som kan ha opphav i områdets geografi eller historie, for eksempel gatenavn knyttet til gårdsbruk, som Plogveien og Siloveien, eller gatenavn inndelt etter spesielle tema, for eksempel alle «bygatenavnene» som Stavangergata og Bergensgata på Sagene. Her tok vi utgangspunkt i samme kategorisering av status som for *hvem*-gatenavnene,

¹ Sandvik, Siv. «Mener den delte byen er en myte». Aftenposten. 04. september 2015. Hentet 17 januar fra <https://www.nrk.no/norge/mener-den-delte-byen-er-en-myte-1.12529670>

² <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/bydeler/bydelsvelger/>

³ Huseby, Eli M. «Økonomisk, kulturell og sosial kapital». NdlA. 05. mars 2017 Hentet 26. februar 2019 fra <https://ndla.no/nb/node/127692?fag=2603>

ved at gatenavn som kan knyttes til yrker, industrier, økonomi, bygninger og anlegg i nærområdet, som kirker eller fabrikker, kan kategoriseres som høy eller lav status.

Kategoriseringen har vært utfordrende, spesielt for gater oppkalt etter kunstnere. På den ene siden har kunstnere gjerne høy kulturell kapital, mens den økonomiske og sosiale kapitalen kan variere. Derfor bestemte vi oss for at om et gatenavn oppfyller minst én av de tre formene for kapital, kategoriseres det som høy status. 1902 gatenavn er utelatt fra oversikten vår fordi disse ikke lot seg sortere under hverken høy status eller lav status, eksempler på dette er Solveien og Liljeveien. Vi måtte også utelate 141 gatenavn ettersom det ikke var mulig å finne årstall for når de ble vedtatt hverken i Oslo byleksikon eller i Plan- og bygningsetatens egne beskrivelser av gatenavnene. Kategoriseringen, og dermed utvalget for å kunne besvare oppgaven, er våre valg, andre utvalg ville gitt andre svar.

Gatenavn og status i fem epoker

For å se på utviklingen av gatenavn har vi delt Oslos historie inn i fem epoker som vi tar for oss kronologisk. Inndeling tar utgangspunkt i Leif Gjerlands bok *Oslos elleve byer* utgitt i 2015. I boken deler han Oslos historie i elleve perioder, mens vi har slått dem sammen til fem. Gjerlands inndeling i epoker er basert på endringer i Oslos historie, vi har brukt de som passer for oss basert på hvordan disse endringene reflekteres i gatenavnene. Epokene fordeler seg slik: «Tiden før øst og vest 1624 – 1844», «Arbeiderbyen 1845 – 1899», «Oslo under to verdenskriger 1900 – 1945», «Oslo og drabantbyen 1946 – 1981», og «Østkant og Vestkant – fortsatt i live 1982 – 2018». Alle epokene, bortsett fra den første, inneholder en grafisk fremstilling over høy- og lavstatus gatenavn basert på antall gatenavn vedtatt i den gjeldende epoken.

Kvantitativ og kvalitativ metode

Vi har brukt både kvantitativ og kvalitativ metode. Den kvantitative metoden har hjulpet oss med å telle og sortere det store antallet gatenavn, mens den kvalitative metoden har vi brukt for å kunne analysere relevante tekster som kan inneholde informasjon om temaet.

Tidligere forskning og tilgang på kilder

Det finnes lite tidligere forskning på gatenavn, noe som gjorde det ekstra motiverende for oss. Forfatter og ekspert på Oslos gatenavn Leif Gjerland har skrevet ni bøker om Oslos historie og utvikling, blant dem er bøkene «Navn i Oslo» og «Oslonavn» som tar for seg

historien til ulike stedsnavn i Oslo. I Norge er det skrevet tre hovedfagsoppgaver og tre masteroppgaver om gatenavn. De fleste av oppgavene er skrevet før 2000, og det hele begynner med Terje Reppens hovedfagsoppgave *En studie i gate- og veinavn* fra Universitetet i Bergen i 1975, så følger Ingjald Sellands hovedfagsoppgave *Gatenavn og navneskikk i Bergen* også fra Universitetet i Bergen i 1980, og Åslaug Ledangs hovedfagsoppgave *Gatenavn i Trondheim* fra NTNU i 1996. Terje Reppens *En studie i gate- og veinavn* er den eneste av disse som tar for seg gatenavn i Oslo. I 2010 kom Annika Tove Roalkvams masteroppgave fra Universitetet i Stavanger *Offisiell navnsetting og identitet i gatene på Bryne*, og i 2011 ble det skrevet to nye masteroppgaver om holdninger til gatenavn, *Holdninger til stedsnavn i Oslo: En studie basert på opplysninger fra tre ulike etniske grupper* av Maimu Berezkina og *Holdninger til gatenavn i Oslo* av Erlend Tidemann. Alle disse oppgavene har en samfunnsvitenskapelig tilnærming, og sier lite om gatenavn knyttet til Oslos historie slik vi ønsket, derfor var det viktig å finne informasjon flere steder. I tillegg til disse oppgavene har vi benyttet oss av et vidt spekter av faglitteratur, både i form av bøker og nettartikler, samt mailutveksling med professor i historie, Jan Eivind Myhre. Å få tilgang til hovedkilden vår, en oppdatert totaloversikt over gatenavn i Oslo som var tilgjengelig for offentligheten, viste seg å være en utfordring. Etter mye leting, var det til slutt Plan- og bygningsetaten i Oslo kommune som kunne hjelpe oss.⁴

⁴ Mailutveksling med senioringeniør i matrikkelenheten, plan- og bygningsetaten Stig Knutsen 18. desember 2019

Tiden før øst og vest 1624-1844

Hvis vi hadde reist tilbake til rundt år 1000 ville Oslo kun fremstått som en liten klynge med hus plassert på et nes som stakk ut mellom Alnaelva og Hovinbekken,⁵ et område som kanskje dekket noen få kvadratkilometer. I denne middelalderbyen levde byens velstående tett sammen med de mindre velstående.

Etter hvert som Oslo vokste som handelssted er det naturlig å tenke seg at det var en viss orden i planleggingen av gater og gateløp. «Kirketårnene raget høyt over trehusene, som lå tett i tett over hele neset, velordnet i rekker langs streter og allmenninger» skriver Marit Lande i sin bok *Oslo gjennom 1000 år*.⁶ Stretene blir omtalt som smale og trange trebelagte gater, bortsett fra byens to hovedgater, Østre Strete og Vestre Strete, som var byens viktigste handlegater med salgsboder på rad og rekke.⁷ I tillegg til disse to gatene finner vi også Bispeallmenningen omtalt i de eldste skriftlige kildene. Deler av den gamle Bispeallmenningen finner vi igjen i dag, men erstattet med navnet Bispegata.

Da hele den gamle byen brant ned i 1624 bestemte kong Christian IV at det gamle Oslo ikke skulle gjenoppbygges. Han påla Oslos borgere å flytte til den nye byen, *Christiania*, som strakte seg fra sjøen, ved nåværende Dronningens gate, vestover til Pipervika, og grensen mot nord fulgte stort sett nåværende Karl Johans gate. Her gjorde han det klart at han først og fremst ville tildele nye tomter til de velstående. Hvor mye man fikk ble regulert etter formue, jo mer man hadde, jo mer fikk man. Skillet ble enda større ved at de aller rikeste ble tildelt enda en tomt nord i byen. På denne tomten skulle de bygge egne hus til utleie for håndverkere. Christian IVs bestemmelse la grunnlaget for en by der borgerskapet bodde i byen, mens de med mindre midler måtte slå seg til i forstedene som lå utenfor. Han la grunnlaget for en delt by med klare skiller.⁸

Byutviklingen gikk langsomt de første 100 årene, fordi det gamle Oslos borgere bare motvillig bygde sine hus i de nye kvartalene. Utenfor byporten, mot det gamle Oslo, ble det drevet uregulert bebyggelse av lav standard, som særlig var bebodd av løsarbeidere.⁹ Fra 1814 ble

⁵ Lande, Marit *Oslo Gjennom 1000 år* Cappelen 2000, s. 11

⁶ Lande, Marit 2000: 34

⁷ Lande, Marit 2000: 38

⁸ Gjerland, Leif. *Oslos elleve byer*. S.42. Dreyers forlag, 2015, hele avsnittet.

⁹ Rasmussen, Tor Fr. & Tvedt, Knut Are. (2018, 3. august). Oslo: historie. I Store norske leksikon. Hentet 28. februar 2019 fra <https://snl.no/Oslo - historie>.

Christiania ansett som Norges opplagte hovedstad, men byen hadde lite av det som trengtes for å være en hovedstad. Hovedstadsutbyggingen foregikk i rykk og napp, og i løpet av første halvdel av 1800-tallet ble børsen, Norges bank, universitetet, forsvarsdepartementet, slottet, og stortinget etablert.¹⁰ Folketallet økte kraftig, fra vel 13 000 innbyggere i 1814, forstedene medregnet, til 34 000 i 1845.¹¹

Kong Christian IV bestemte ikke bare flytting av by og bynavn, han bestemte også navnene på alle de ni første gatene i den nye byen. Dette var Kongens gate, Prinsens gate, Tollbugaten, Rådhusgaten, Kirkegaten, Nedre Slottsgate, Øvre Slottsgate, Akersgaten og Nedre Vollgate. Da byen vokste utover de ni gateløpene ble gatene lenge omtalt med nummer og navn på kvarter og hadde ikke offisielle gatenavn. Flere gater hadde likevel navn i folkelig bruk, men det var først da postvesenet begynte å virke mot slutten av 1600-tallet at gatenavn fikk den formelle og praktiske betydningen de har i dag. I 1755 ble det satt ned en gatenavsrevisjon som vedtok gatenavn hovedsakelig innenfor det som i dag er kvadraturen.¹²

I denne epoken kan vi ikke snakke om et øst- og vest-Oslo, men heller *innenfor* og *utenfor* byporten. I løpet av denne perioden ble det vedtatt 32 gatenavn, kun to av dem av lav status, Nedre Vaskegang og Smedgata, som begge lå utenfor byporten. Av gater med høy status oppkalt etter noen eller noe, kan vi nevne Platous gate, etter den dansk-norske professoren Ludvig Stoud Platou, Kongens gate, Dronningens gate, og Kirkegaten, alle sammen gater som lå innenfor den daværende byporten. I denne epoken viser gatenavnene oss et tydelig skille mellom de mer og mindre velstående lenge før byen fikk en deling i øst og vest.

¹⁰ Gjerland, Leif. *Oslos elleve byer*. S.65-70. Dreyers forlag, 2015

¹¹ Norgeshistorie.no, Jan Eivind Myhre, «Christiania – hovedstaden». Hentet 15. mars 2019 fra <https://www.norgeshistorie.no/bygging-av-stat-og-nasjon/artikler/1414-christiania-hovedstaden.html>.

¹² Tidemann, Erlend, *Holdninger til gatenavn*, s. 10. Masteroppgave. Universitetet i Oslo. 2011

Arbeiderbyen 1845-1899

Andre halvdel av 1800-tallet kom industrialiseringen til Christiania og fabrikkene vokste frem langs Akerselva. Industrialiseringen førte til at byen vokste frem med stor fart. På grunn av arbeidernes lange arbeidsdager, fra klokken 06:00 til 18:00, seks dager i uka og billig fossekraft i Akerselva, ble det bygget mange leiegårder for arbeiderne på hver side av elva.¹³ I 1880 hadde innbyggertallet vokst til 119 000 innbyggere, og i 1899 var tallet på omtrent 230 000 innbyggere.¹⁴

Det var i løpet av andre halvdel av 1800-tallet at det klassiske Østkant- og Vestkantfenomenet ble skapt. Arbeiderbyen ble lagt til dagens Grønland, Tøyen, Grünerløkka, Vålerenga, Kampen og Sagene, altså på Østkanten.¹⁵ På 1850-tallet ble Homansbyen bygget på tomter som var utparsellert for byens embetsmenn og velstående næringsdrivende, og bydeler som Frogner, Fagerborg og Majorstua fulgte utover på 1800-tallet, dette ble en del av byens Vestkant.¹⁶

Den voldsomme veksten av byen førte til at mange nye gater måtte navnettes. Det ble derfor opprettet gatenavnskomiteer. Den første gatenavnskomiteen ble satt ned i 1847, og i perioden fra 1847 til 1932 ble slike gatenavnskomiteer nedsatt ved behov. Komiteen besto ofte av både politikere og noen utvalgte eksperter eller byråkrater, som ikke satt i bystyret. De ulike gatenavnskomiteene hentet også flere ganger råd fra ulike eksperter som språkorganisasjoner, filologer, navnegranskere og historikere i saker som omhandlet gatenavn.¹⁷

Gatenavnene ble, både på Øst- og Vestkanten, først og fremst oppkalt etter personer eller yrker av høy status. Vestkantens rolle som bosted for byens embetsmenn og velstående næringsdrivende kan sees i gatenavnene på Vestkanten med gatenavn som Bernt Ankers gate etter den norske forretningsmannen Bernt Anker som i sin tid var Norges rikeste mann, Anton Schjøttts gate etter Anton Schjøtt som var norsk embetsmann og filantrop, og Jess Carlsens gate etter sagbrukseieren Jess Carlsen. Det var slike embetsmenn som hadde høy status på 1800-tallet, og det kan derfor tenkes at gatenavnene fulgte dette bostedsmønsteret, på

¹³ Gjerland, Leif. *Oslos elleve byer*. S.100. Dreyers forlag, 2015

¹⁴ Gjerland, Leif. 2015: 98

¹⁵ Gjerland, Leif. 2015: 105-106

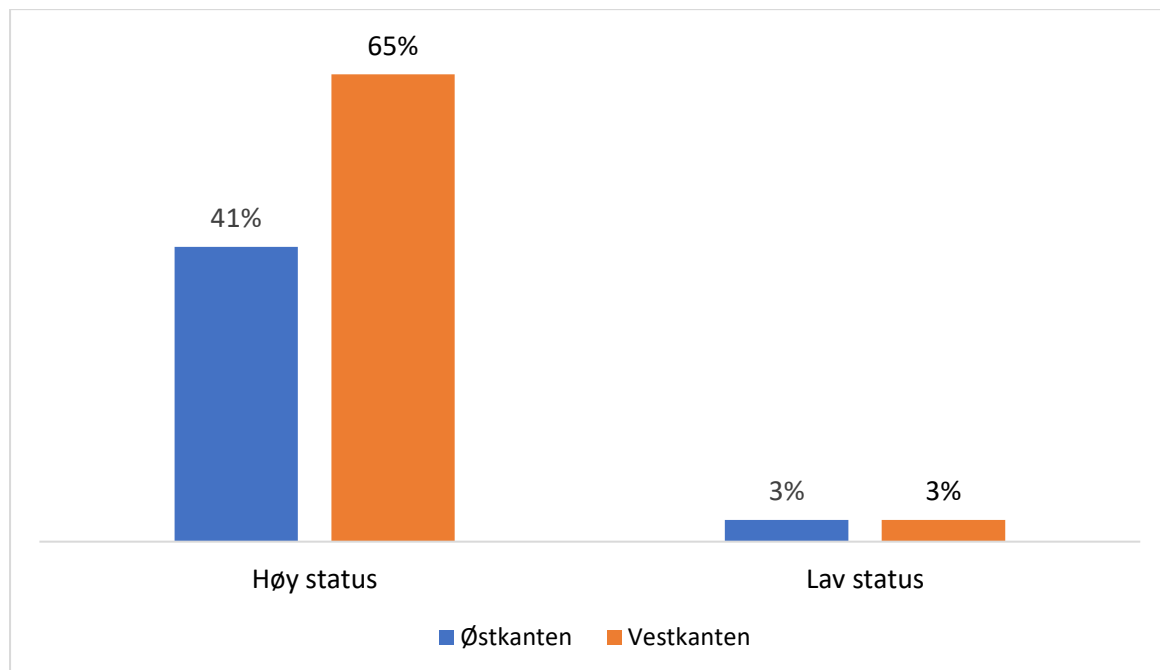
¹⁶ Myhre, Jan Eivind «Østkant og Vestkant: Oslos historie som delt by». Hentet 10. mars 2019 fra <https://sosiologen.no/essay/essay/ostkant-og-vestkant-oslos-historie-som-delt-by/>

¹⁷ Tidemann, Erlend, *Holdninger til gatenavn*, s. 10. Masteroppgave. Universitetet i Oslo. 2011

samme måte som at gatenavn tilknyttet industri kom på Østkanten. Fremveksten av arbeiderbyen reflekteres spesielt i gatenavnene på Østkanten. Her kom gatenavn som Stolmakergata og Bergverkskata, men også gatenavn med tilknytning til kirken, som Bispegata. Dette kan nok ha noe med at Gamlebyen med for eksempel St. Hallvard kirken, hadde flere kirker, som gatenavnene naturlig ble knyttet til.

Det er først og fremst *hva*-gatenavnene som kan knyttes til fremveksten av arbeiderbyen, selv om det er få gatenavn av lav status som kommer i denne epoken. I denne epoken finner vi en gate som bryter litt med mønsteret og det er Industrigata på Frogner på Vestkanten. Den nærliggende forklaringen på dette kan være at Industrigata ligger i Balkeby, og som ble bygget for å hjelpe arbeiderbefolkningen til husvære.¹⁸

Figur 1 «Arbeiderbyen 1845 – 1859» Østkanten (N=163), Vestkanten (N=207)

Figur 1 viser en tydelig forskjell på gatenavnene som er av høy status på Østkanten og på Vestkanten. På Østkanten er 41 prosent av gatenavnene av høy status, mens på Vestkanten er 65prosent av gatenavnene av høy status, forskjellen er altså på hele 24 prosentpoeng. Når

¹⁸ Myhre, Jan Eivind «Østkant og Vestkant: Oslos historie som delt by». Hentet 10. mars 2019 fra <https://sosiologen.no/essay/essay/ostkant-og-vestkant-oslos-historie-som-delt-by/>

man ser på hvor mange prosent av gatenavnene som er av lav status er det derimot helt likt, 3 prosent av gatenavnene på begge kanter er av lav status.

Oslo under to verdenskriger 1900 – 1945

Norge var nøytrale under første verdenskrig, men landet merket likevel krigens ettervirkninger, og ikke minst ble Norge hardt rammet av den internasjonale økonomiske krisen på 1930-tallet. I 1933 var arbeidsledigheten for de fagorganiserte i storindustrien hele 33 prosent, og det var omfattende sosial nød i store deler av befolkningen. I 1935 var rundt 15 prosent av alle nordmenn avhengig av offentlig fattighjelp for å klare seg.¹⁹

Kulturelt og psykisk var dette også en krisetid hvor forskjellige livssyn stod mot hverandre. Både på høyre- og venstresiden av det politiske spekteret søkte grupper radikale løsninger.²⁰ Det norske arbeiderparti, som ble stiftet i 1887, fikk fra midten av 1930-tallet mer enn 40 prosent av stemmene ved stortingsvalg, og fra rundt 1935 var partiet blitt landets sterkeste folkebevegelse og politiske kraft.²¹ I 1923 ble Norges kommunistiske parti dannet av de mest radikale innen arbeiderbevegelsen. Epoken avsluttes med at andre verdenskrig kom til Norge i 1940, og at landet var okkupert frem til 1945.

På slutten av 1800-tallet stoppet den store byggeaktiviteten opp, denne pausen varte også utover 1900-tallet og det gikk nesten et tiår uten noen nye navnesaker. I 1932 opprettet formannskapet en permanent gate- og veinavnkomite som ikke lenger kun ble nedsatt ved behov.²² Navngivingen i denne epoken var omfattende, men på grunn av krigen kom det få nye gatenavn på slutten av denne epoken.

Utover 1900-tallet mistet embetsmennene mye av sin høye status,²³ samtidig som det vokste frem en middelklasse. Dette var gjerne personer som ikke levde av sin egen forretning, men som var lønnstakere i offentlig eller privat tjeneste.²⁴ Den høyeste status ble etter hvert

¹⁹ Norgeshistorie.no, Even Lange, «Verdenskrise og økonomisk omstilling». Hentet 25. mar. 2019 fra <https://www.norgeshistorie.no/forste-verdenskrig-og-mellomkrigstiden/artikler/1609-verdenskrise-og-okonomisk-omstilling.html>.

²⁰ Norgeshistorie.no, «Mellomkrigstid». Hentet 25. mar. 2019 fra <https://www.norgeshistorie.no/aktuelt/tema/mellomkrigstid.html>.

²¹ Norgeshistorie.no, Knut Kjeldstadli, «Arbeiderbevegelsen – reform, revolusjon og ny reformisme». Hentet 25. mar. 2019 fra <https://www.norgeshistorie.no/forste-verdenskrig-og-mellomkrigstiden/makt-og-politikk/1614-arbeiderbevegelsen-reform-revolusjon-og-ny-reformisme.html>.

²² Tidemann, Erlend, *Holdninger til gatenavn*, s. 10. Masteroppgave. Universitetet i Oslo. 2011

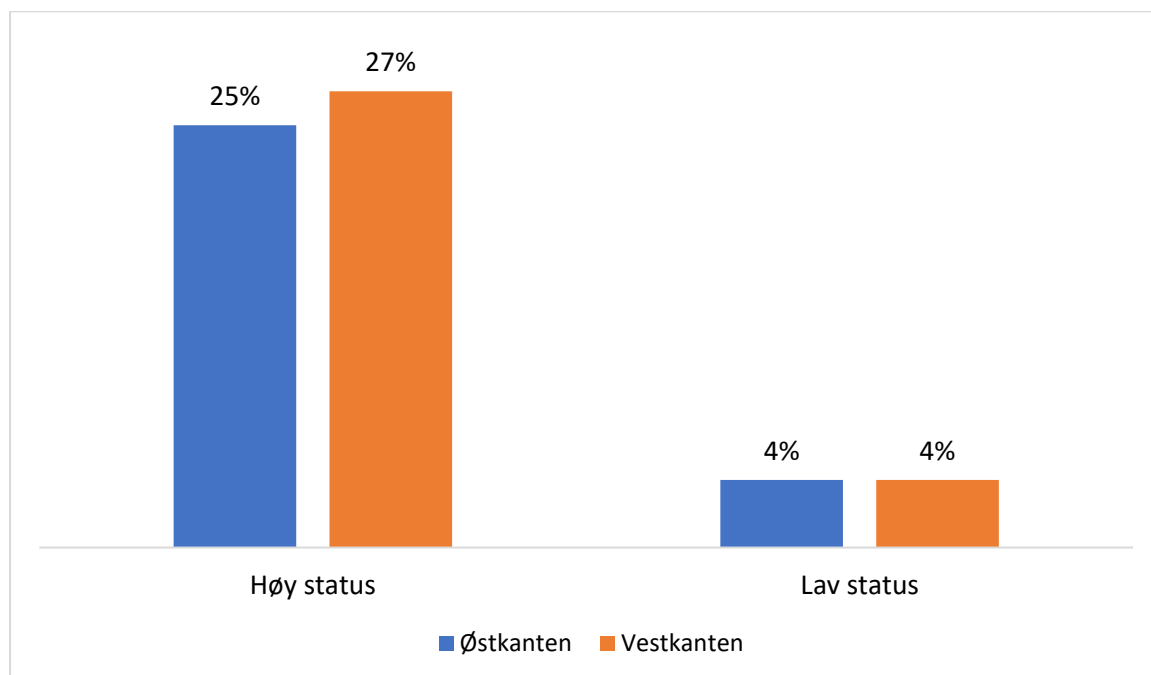
²³ Mailutveksling med professor i historie Jan Eivind Myhre 19. februar 2019

²⁴ Norgeshistorie.no, Knut Kjeldstadli, «Flere blir middelklasse». Hentet 25. mar. 2019 fra <https://www.norgeshistorie.no/forste-verdenskrig-og-mellomkrigstiden/mennesker/1602-flere-blir-middelklasse.html>.

overtatt av rike mennesker og av politikere. I det voksende mediesamfunnet hadde også idrettsfolk, polarfarere, kunstnere og andre som hadde gjort bragder høy status.

Denne statusendringen merkes også i tildelingen av nye gatenavn. For i denne epoken finner man gater og veier oppkalt etter folk som hadde gjort noe for samfunnet.²⁵ Eksempler på dette er Lisa Kristoffersens plass på Bjølsen som er oppkalt etter en kvinne som var opptatt av dyrevern, og Fernanda Nissens gate på Sagene som er oppkalt etter kvinnesaksforkjemperen med samme navn.

Figur 2 «Oslo under to verdenskriger 1900 – 1945» Østkanten (N=287), Vestkanten (N=706)

I denne epoken er prosentandelen av gatenavnene som er av høy status på Østkanten og Vestkanten mye jevnere enn i forrige epoke. Nå er det bare to prosentpoeng som skiller de Østkanten og Vestkanten, men andelen gatenavn med høy status er fremdeles størst Vestkanten med 27 prosent mot 25 prosent på Østkanten. Prosent av gatenavnene som er av lav status er fremdeles likt mellom de to kantene, men har økt til 4 prosent.

At andelen gatenavn av høy status har sunket betraktelig i forhold til forrige epoke kan kanskje tolkes som en forsinket reaksjon på arbeiderbyen som vokste frem i forrige epoke, og Østkant- Vestkant tendensen som da ble tydeligere enn noen gang. Hvis gatenavnene reflekterer samfunnsforholdene, er det ikke unaturlig å tenke seg at gater med navn knyttet

²⁵ Mailutveksling med professor i historie Jan Eivind Myhre 19. februar 2019

til den aktuelle samfunnsendringen ført vil komme etter at samfunnet har endret seg. Arbeiderbyens fremvekst på Østkanten kan derfor være grunnen til at andelen høystatus gatenavn blir færre nettopp der. Det er derimot vanskeligere å si hvorfor andelen gatenavn av høy status også har sunket betraktelig på Vestkanten.

At høystatus gatenavn utjevnes kan ha en sammenheng med Arbeiderpartiets fremvekst i denne epoken. Innen 1935 var Arbeiderpartiet landets sterkeste folkebevegelse og det er sannsynlig å tenke at denne vidtrekkende sosialdemokratiske prosessen avspeiler seg både på Østkanten og Vestkanten i Oslo. Vestkanten har fortsatt flere gatenavn av høy status enn Østkanten, og får i denne epoken tilskudd av høystatus gatenavn som Prinsessealleen og Doktor Smiths vei, men også lavstatus gatenavn, som Sponhoggveien.

I kriseårene på 1920- og 1930-tallet var det ikke lenger bare arbeiderklassen som hadde økonomiske problemer eller slet med arbeidsløshet. Kanskje kan man også se for seg at slike økonomiske kriseforhold til en viss grad kan utjevne noen forskjeller og at det er dette vi ser i gatenavnene. Likevel kan man argumentere for at krisetidene førte til større og tydelige forskjeller og at det er dette vi ser sporene av i neste epoke.

Oslo og drabantbyen 1946-1981

I perioden 1946 til 1981 skjedde det svært mye når det kommer til hvordan Oslo som by skulle se ut og utvikle seg. I 1948 slo Oslo og Aker seg sammen, noe som førte til at det var naturlig å bygge utenfor den trangbeboede bykjernen.²⁶ Under andre verdenskrig hadde byggingen av boliger nesten stått stille, noe som resulterte i stor boligmangel i etterkrigsårene. Mangelen førte til bygging av flere boliger, og i 1950- og 1960-årene vokste de første drabantbyene frem.²⁷

Utfordringene i krigshverdagen og motstanden mot det tyske okkupasjonsstyret hadde fremhevet og tydeliggjorde et felles verdigrunnlag som fortsatte å prege samfunnet i 1950- og -60- årene.²⁸ Dermed var det fellesskap og samarbeid som preget samfunnsutviklingen, dette gjaldt også i politikken. Det ble i denne perioden bygget ut ulike velferdsordninger som skulle sikre hele befolkningen en trygg livsstandard. Fra 1945 til begynnelsen av 1970-årene ble reallønnen jevnt over fordoblet og det private forbruket ble nesten tredoblet.²⁹ Inntektsforskjellene mellom forskjellige befolkningslag ble mer og mer jevnet ut, en byråsjef som før krigen hadde tjent dobbelt så mye som en vanlig arbeider, var tidlig på 1970-tallet redusert til halvparten. Sosial fordeling av den økonomiske veksten la grunnlaget for mindre ulikheter mellom yrkesgrupper enn før krigen.³⁰

Gatenavnene i denne epoken ble fastsatt av gate- og veinavnkomiteen, en komite av politisk valgte representanter som søkte faglige råd fra eksterne eksperter. Navnene som ble valgt ut bestod fremdeles av personligheter som hadde gjort store bragder, eller som hadde bidratt sterkt for samfunnet, som for eksempel Gregers Grams vei etter den norske motstandsmannen Gregers Gram, Fredrikke Qvams gate etter Fredrikke Qvam som var

²⁶ Gjerland, Leif. *Oslos elleve byer*. S. 131-132. Dreyers forlag, 2015

²⁷ Norgeshistorie.no, Edgeir Benum, ««Gode boliger for gode borgere»». Hentet 25. mar. 2019 fra <https://www.norgeshistorie.no/velferdsstat-og-vestvending/artikler/1839-gode-boliger-for-gode-borgere.html>.

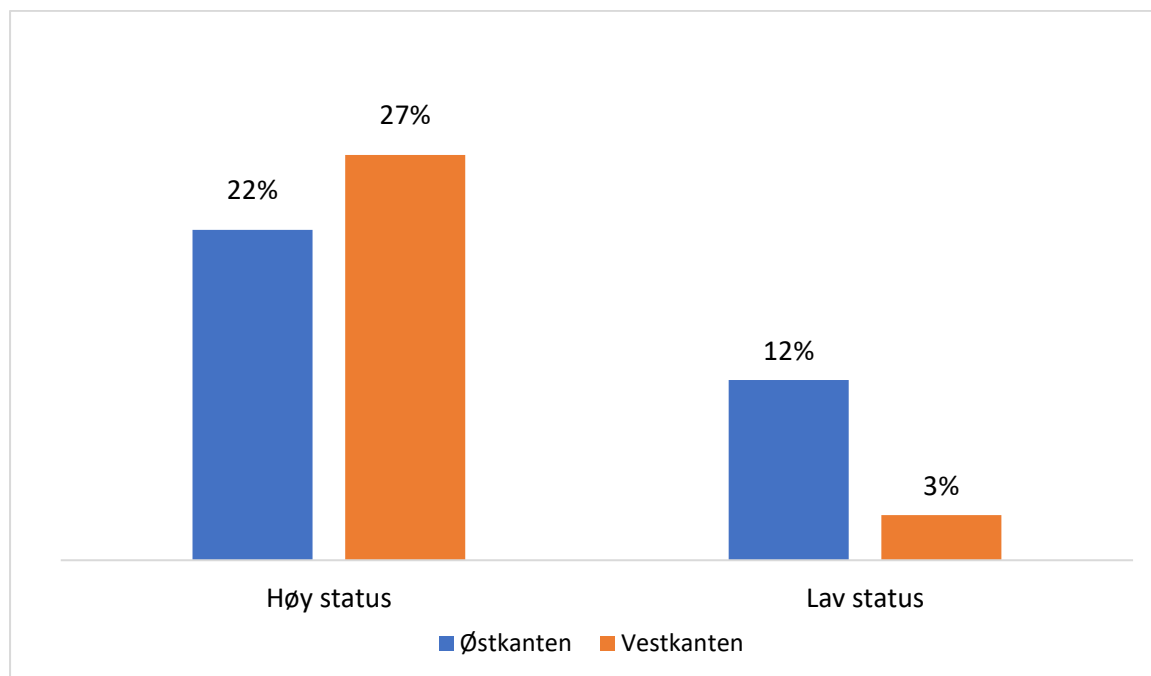
²⁸ Norgeshistorie.no, Even Lange, «Høyere levestandard, mindre forskjeller». Hentet 5. apr. 2019 fra <https://www.norgeshistorie.no/velferdsstat-og-vestvending/mennesker/1803-hoyere-levestandard-mindre-forskjeller.html>.

²⁹ Sejersted, Francis. (2017, 9. mars). Norge I Etterkrigstiden. I Store norske leksikon. Hentet 5. april 2019 fra https://snl.no/Norge_i_etterkrigstiden.

³⁰ Norgeshistorie.no, Even Lange, «Høyere levestandard, mindre forskjeller». Hentet 5. apr. 2019 fra <https://www.norgeshistorie.no/velferdsstat-og-vestvending/mennesker/1803-hoyere-levestandard-mindre-forskjeller.html>.

politiker og suffragette, og Fridtjof Nansens vei etter den norske oppdageren og polfareren med samme navn.

Figur 3 «Oslo og drabantbyen 1946 – 1981» Østkanten (N=450), Vestkanten (N=372)

Her ser vi at andelen gatenavn som er av høy status på Vestkanten er den samme som i forrige epoke, mens i øst har den sunket med tre prosentpoeng til 22 prosent. Når man ser på andelen gatenavn som er av lav status er det nå en tydelig forskjell, både mellom øst og vest, og sammenlignet med den foregående epoken. På Vestkanten er andelen lav status relativt lav, kun tre prosent, mens på Østkanten har denne andelen økt fra 4 prosent til 12 prosent, altså ni prosentpoeng mer enn på Vestkanten. Det vi ser er at andelen gatenavn av høy og lav status på Østkanten nærmet seg hverandre.

Altså går andelen gatenavn av lav status tydelig opp på Østkanten, mens den går litt ned på Vestkanten. I en tid der landet ble samlet og ulikhetene jevnet seg ut er forskjellen mellom status på gatenavn mellom øst og vest økende.³¹

Sannsynligvis skyldes denne endringen fremveksten av drabantbyer på Lambertseter og i Groruddalen på 1950- og 60- tallet. Selv om planleggerne av drabantbyene regnet med at folk fra ulike sosiale lag nå ville bosette seg på Østkanten forble denne nye Østkanten sosialt

³¹ Norgeshistorie.no, Even Lange, «Sosialdemokratisk storhetstid». Hentet 25. mar. 2019 fra <https://www.norgeshistorie.no/velferdsstat-og-vestvending/makt-og-politikk/1813-sosialdemokratisk-storhetstid.html>.

sett en forlengelse av den gamle.³² Og det er i disse nye bydelene vi ser den store økningen av andelen lavstatus gatenavn i denne epoken, med gatenavn som for eksempel Mekanikerveien og Verksgata. Vestkantens nye tilskudd av gatenavn var blant annet navn med høy status som President Harbitz` gate og Haakon VII's vei.

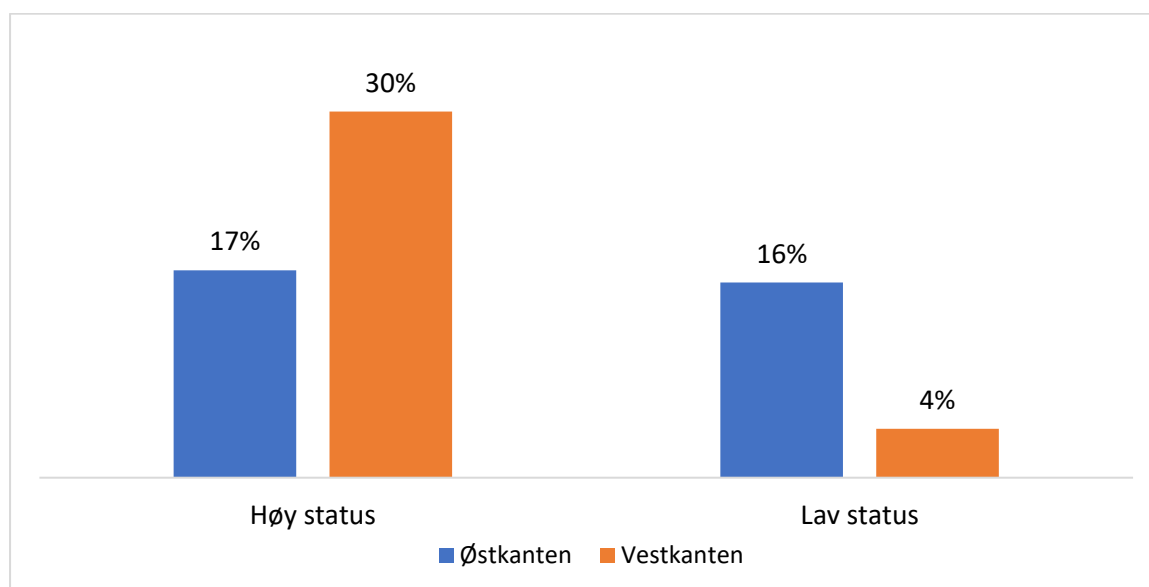
³² Norgeshistorie.no, Edgeir Benum, «Oslo får drabantbyer». Hentet 25. mar. 2019 fra <https://www.norgeshistorie.no/velferdsstat-og-vestvending/artikler/1840-oslo-far-drabantbyer.html>.

Østkant og vestkant – fortsatt i live 1982-2018

På begynnelsen av 1980-tallet opplevde Oslo en raskt voksende befolkning, blant annet på grunn av økningen av innvandring til Norge som aldri har vært større enn i denne epoken. For å skaffe flere boliger begynte man å ta i bruk både nye og gamle deler av byen. Stadig flere industrivirksomheter ble flyttet ut av byen på 1980- og 1990-tallet, og disse etterlatte bygningene var ypperlige for å oppfylle endringsbyens standard.³³ Akerselva ble ikke lenger brukt til industri, det samme skjedde med havneområdene, der det vokste frem en fjordby med nye boliger, arbeidsplasser, i tillegg til kulturinstitusjoner, butikker og parker.³⁴

Av nye gatenavn finner vi for eksempel Teglværsgata og Kabelgaten, som begge kan knyttes til arbeiderhistorien i Østkantens Oslo, og gater oppkalt etter personer fra kongefamilien, som Kong Haakon 5.s gate og Dronning Margretes vei. På Vestkanten ser vi at det dukker opp gatenavn knyttet til høy status som Hoffsjef Løvenskiolds vei og Golfstubben, men også gatenavn knyttet til lav status som Smed Kjeldsens vei og Støperigata.

Figur 4 «Østkant og vestkant – fortsatt i live 1982 – 2018» Østkanten (N=252), Vestkanten (N=197)

I denne siste epoken fortsetter utviklingen som startet i forrige epoke; forskjellen mellom Vestkanten og Østkanten øker, både når det gjelder gatenavn av høy status og gatenavn av lav status. På vestkanten er 30 prosent av gatenavnene av høy status, på østkanten ligger

³³Gjerland, Leif. *Oslos elleve byer*. S. 186. Dreyers forlag, 2015

³⁴Gjerland, Leif. *Oslos elleve byer*. S.200. Dreyers forlag, 2015

andelen på 17 prosent. På Østkanten er 16 prosent av gatenavnene av lav status, altså en nesten utjevning med gatenavnene som er av høy status. På Vestkanten har det derimot ikke skjedd så mye, andelen er kun på 4 prosent. Et annet interessant trekk ved denne epoken er den store ulikheten mellom øst og vest når det gjelder forholdet mellom høy og lav status. På Østkanten er det så godt som utjevnet, mens på Vestkanten er det hele 26 prosentpoeng forskjell.

Som skolelev på en skole midt i Oslo i 2019, kan man få inntrykk av at Østkanten og Vestkanten har blitt likere, og at forskjellene er mindre. Da er det er interessant å se at gatenavnene forteller en annen historie, forskjellen mellom Østkanten og Vestkanten blir større. En interessant sammenkobling kan være «høyrebølgen» som skylte over Norge på 1980-tallet, en tid da de norske velgerne generelt beveget seg mer mot høyresiden.³⁵ Akkurat som sosialdemokratiets fremvekst vises på Østkanten i den fjerde epoken, så kan høyres fremvekst vises på Vestkanten i denne epoken.

Andelen gatenavn av høy og lav status på Østkanten har aldri vært så lik gjennom historien som den er i denne femte og siste epoken. Det kan virke som at fremveksten av sosialdemokratiske verdier og ideen om det egalitære Norge først og fremst gjenspeiles i gatenavnene på Østkanten. En årsak som kan forklare dette er at bydelene i denne epoken selv har fått vedtaksmyndighet over gatenavnene i sin respektive bydel. Kanskje Østkanten hadde behov for å styrke sin egen identitet og ta vare på de verdiene som var viktige for dem. En måte å gjøre dette på er å oppkalle gatenavnene på Østkanten etter arbeidere og andre med lav status i samfunnet.

At hver enkelt bydel vedtar gatenavnene kan på denne måten være med på å gjøre forskjellene mellom lav- og høystatus gatenavn mindre innad på Østkanten, men i helheten større mellom bydelene.

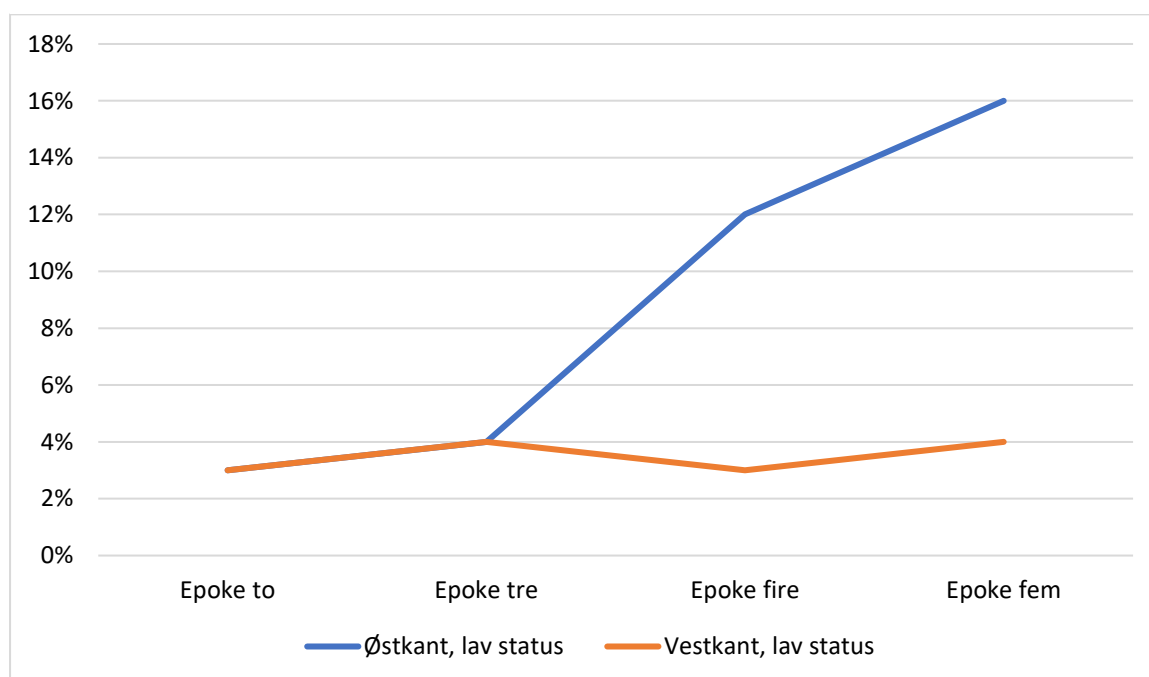
³⁵ Notaker, Hallvard. (2018, 5. februar). Høyrebølgen. I Store norske leksikon. Hentet 5. april 2019 fra <https://snl.no/H%C3%B8yreb%C3%B8lgen>.

Oppsummering

I innledningen stilte vi spørsmålene: Er det faktisk slik at gatenavnene på Vestkanten har et høyere statusinnhold enn gatenavnene på Østkanten i Oslo? Går det an å finne et slikt mønster i Oslos rundt 1000-årige historie?

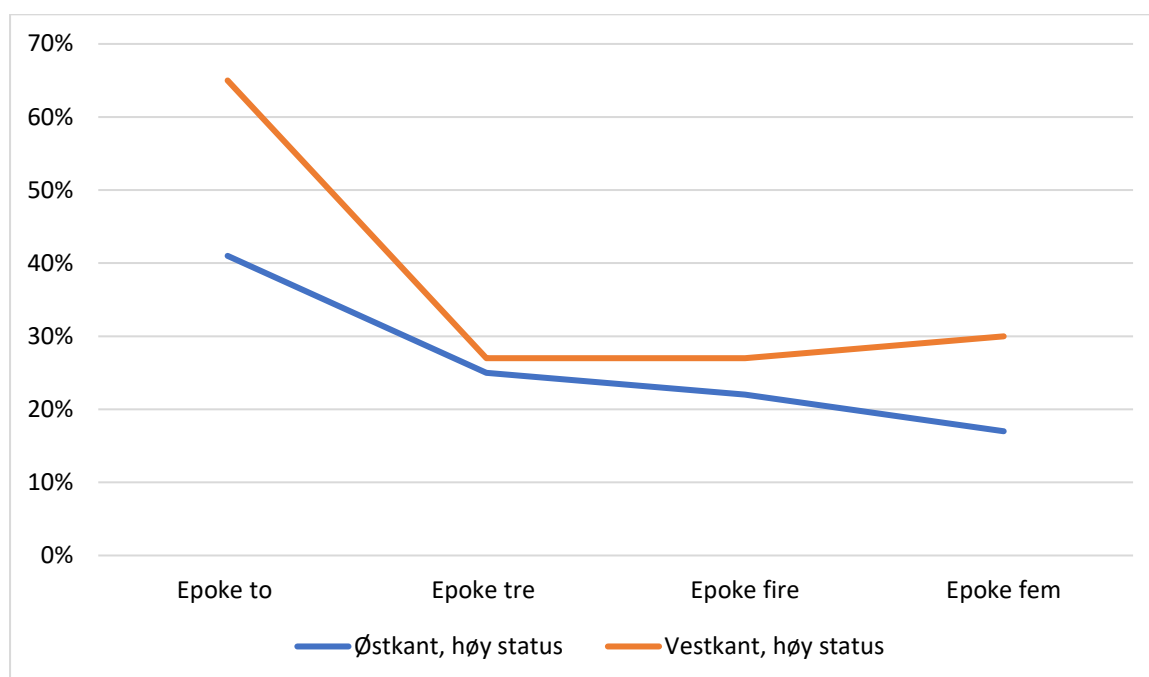
I den første epoken hadde ikke den tradisjonelle øst- vest delingen av Oslo oppstått enda og forskjellene mellom øst og vest i byen er derfor ikke relevante, men vi så tydelige forskjeller mellom gatenavn innenfor og utenfor byporten. For å svare på spørsmålene for de andre epokene, har vi laget to grafer som gir oss et oversiktlig bilde for gatenavn av høy- og lav status. Figur fem viser utviklingen for gatenavn av lav status, mens figur seks viser utviklingen for gatenavn av høy status.

Figur 5 «Oversikt for alle epoker, lav status»

I den andre epoken er andelen lavstatus gatenavn lik på Østkanten og Vestkanten, dette gjelder også de tredje epoken. Fra den tredje til den fjerde epoken har andelen gatenavn av lav status økt kraftig på Østkanten, mens den har holdt seg stabilt på 3 prosent eller 4 prosent på Vestkanten. Utviklingen er tydelig, andelen gatenavn av lav status var helt lik i begynnelsen, men økningen på Østkanten har skapt et tydelig skille. Blant gatenavnene av lav status kan vi se et mønster der forskjellene mellom øst og vest øker kraftig etter den tredje epoken.

Figur 6 «Oversikt for alle epokene, høy status»

Andelen gatenavn av høy status har hatt en helt annen utvikling enn andelen gatenavn av lav status. I epoke to var forskjellen stor mellom Østkanten og Vestkanten. I den tredje epoken jevnet dette seg nesten helt ut, før andelen sank på Østkanten i epoke fire, noe som fortsatte i epoke fem, samtidig som andelen økte på Vestkanten. Dette førte til enda tydeligere forskjeller mellom Østkanten og Vestkanten.

Dermed kan vi konkludere med at gatenavnene i Oslo viser oss et mønster opp gjennom byens historie. Fra Oslos første gatenavn i 1624 til i dag, er det tydelig at andelen gatenavn som er oppkalt etter *noe* eller *noen* med høy status, er høyere på Vestkanten enn på Østkanten.

Gatenavn er ikke bare en rent praktisk nødvendighet for å skille gatene fra hverandre, de er også en viktig del av vår minnekultur. Gatenavn gir et unikt innblikk i hva og hvem man gjennom ulike perioder har ønsket å minnes og det kan si mye om samfunnet i den perioden. Med dette prosjektet har vi vist at vi kan knytte gatenavnenes utvikling med tanke på status til Oslos- og til og med Norges historie. Gatenavn kan fortelle historier.

Kildeliste

- Benum, Edgeir, «Gode boliger for gode borgere». Hentet 25. mar. 2019 fra <https://www.norgeshistorie.no/velferdsstat-og-vestvending/artikler/1839-gode-boliger-for-gode-borgere.html>.
- Benum, Edgeir, «Oslo får drabantbyer». Hentet 25. mar. 2019 fra <https://www.norgeshistorie.no/velferdsstat-og-vestvending/artikler/1840-oslo-far-drabantbyer.html>.
- Gjerland, Leif. *Oslos elleve byer*. Dreyers forlag, 2015
- Huseby, Eli M. «Økonomisk, kulturell og sosial kapital». Ndla. 05. mars 2017 Hentet 26. februar 2019 fra <https://ndla.no/nb/node/127692?fag=2603>
- Kjeldstadli, Knut, «Arbeiderbevegelsen – reform, revolusjon og ny reformisme». Hentet 25. mar. 2019 fra <https://www.norgeshistorie.no/forste-verdenskrig-og-mellomkrigstiden/makt-og-politikk/1614-arbeiderbevegelsen-reform-revolusjon-og-ny-reformisme.html>.
- Kjeldstadli, Knut, «Flere blir middelklasse». Hentet 25. mar. 2019 fra <https://www.norgeshistorie.no/forste-verdenskrig-og-mellomkrigstiden/mennesker/1602-flere-bli-middelklasse.html>.
- Lande, Marit *Oslo Gjennom 1000 år* Cappelen 2000
- Lange, Even, «Høyere levestandard, mindre forskjeller». Hentet 5. apr. 2019 fra <https://www.norgeshistorie.no/velferdsstat-og-vestvending/mennesker/1803-hoyere-levestandard-mindre-forskjeller.html>.
- Lange, Even, «Sosialdemokratisk storhetstid». Hentet 25. mar. 2019 fra <https://www.norgeshistorie.no/velferdsstat-og-vestvending/makt-og-politikk/1813-sosialdemokratisk-storhetstid.html>.
- Lange, Even, «Verdenskrise og økonomisk omstilling». Hentet 25. mar. 2019 fra <https://www.norgeshistorie.no/forste-verdenskrig-og-mellomkrigstiden/artikler/1609-verdenskrise-og-okonomisk-omstilling.html>.
- Mailutveksling med professor i historie Jan Eivind Myhre 19. februar 2019
- Mailutveksling med senioringeniør i matrikkelenheten, plan- og bygningsetaten Stig Knutsen 18. desember 2019
- Myhre, Jan Eivind «Christiania – hovedstaden». Hentet 15. mars 2019 fra <https://www.norgeshistorie.no/bygging-av-stat-og-nasjon/artikler/1414-christiania-hovedstaden.html>.

Myhre, Jan Eivind «Østkant og Vestkant: Oslos historie som delt by». Hentet 10. mars 2019 fra <https://sosiologen.no/essay/essay/ostkant-og-vestkant-oslos-historie-som-delt-by/>

Norgeshistorie.no, «Mellomkrigstid». Hentet 25. mar. 2019 fra <https://www.norgeshistorie.no/aktuelt/tema/mellomkrigstid.html>.

Notaker, Hallvard. (2018, 5. februar). Høyrebølgen. I Store norske leksikon. Hentet 5. april 2019 fra <https://snl.no/H%C3%B8yreb%C3%B8lgen>.

Oslo kommune, bydelsvelger <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/bydeler/bydelsvelger/>

Rasmussen, Tor Fr. & Tvedt, Knut Are. (2018, 3. august). Oslo: historie. I Store norske leksikon. Hentet 28. februar 2019 fra <https://snl.no/Oslo - historie>.

Sandvik, Siv. «Mener den delte byen er en myte». Aftenposten. 04. september 2015. Hentet 17 januar fra <https://www.nrk.no/norge/mener-den-delte-byen-er-en-myte-1.12529670>

Sejersted, Francis. (2017, 9. mars). Norge I Etterkrigstiden. I Store norske leksikon. Hentet 5. april 2019 fra <https://snl.no/Norge i etterkrigstiden>.

Tidemann, Erlend, *Holdninger til gatenavn*. Masteroppgave. Universitetet i Oslo. 2011